

Bağdaşıcılık Teorisini Destekleyen ve Bağdaşıcılık Teorisine Karşı Argümanlar

Arguments For The Coherence Theory and Arguments Against The Coherence Theory

Emine TEPELİ *

Öz:

Bağdaşıcılık Teorisi, gerekçelendirmenin ve bilginin yapısı sorununa dair epistemik bir teori olup, gerekçelendirmenin ve bilginin dairesel ve sonu olmayan bir yapıda olduğunu savunmaktadır. Bir kanaati veya inancı gerekçelendirmenin mümkün olabilmesi için ise bu kanaatin veya inancın, diğer inançlar arasında bağdaşım içinde olması gerektiği öne sürülmektedir. Bir başka deyişle, bir inancın gerekçeli olabilmesi için öncelikle inanç sistemi içerisinde bulunan diğer inançlarla bağdaşım içerisinde olması gereklidir. Gerekçelendirmenin ve bilginin yapısı sorununa dair diğer teorilerden farklı olarak benimsediği dairesel ve sonu olmayan yapıdaki gerekçelendirme modeli, tartışmalara sebep olmuş ve bu konuda argümanlar geliştirilmiştir. Teorinin öne sürmüş olduğu bu görüşler çeşitli argümanlarla desteklenmekle birlikte, teoriye karşı çeşitli eleştiriler getirilmiş ve teoriye karşı argümanlar sunulmuştur. Bağdaşımın gerekçelendirme için yeterli ya da gerekli olmaması yönünde geliştirilen karşı argümanlar, deneysel/algısal inançlar, farkındalık, mantıksal tutarlılık gibi unsurlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu makalede Bağdaşıcılık Teorisinin görüşleri incelenerek Bağdaşıcılık Teorisini destekleyen ve bağdaşıcılık teorisine karşı geliştirilen argümanlar ve

*PhD Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Antalya. minatepeli@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8766-5029>

bu argümanlara verilen cevaplar sunulacaktır. Makale iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde bağdaşımcılık teorisi ile ilgili genel bir sunum yapılmaktadır. İkinci bölümde ise, Bağdaşımcılık Teorisini destekleyen ve Bağdaşımcılık Teorisine karşı geliştirilen argümanlar ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: bağdaşımcılık teorisi, bağdaşım, inanç, gerekçelendirme

Abstract:

The Theory of Coherence is an epistemic theory of justification and the structure of knowledge, and it defends that the structure of justification is circular and endless. For a belief or a conviction to be justified, it implies that this belief or conviction must cohere with the other beliefs in the belief system. In other words, for a belief to be justified, first it must be in coherence with the other beliefs in the belief system. Unlike other theories, it adopts a different justification and knowledge structure defending a circular and an endless justification structure has caused debates and arguments in this regard. While these arguments, which the theory suggests, are supported by various arguments, various criticisms have been brought against the theory and arguments against theory have been presented. The counter arguments defending that coherence is not sufficient or necessary for justification concentrate on factors such as experiential / perceptual beliefs, awareness factor, logical consistency. In this article, the views of the Theory of Coherence will be examined, the arguments for the theory and against the theory and the answers given to the against arguments will be presented. The article consists of two parts. In the first part, a general presentation about the Theory of Coherence is given. In the second part, the arguments for the Theory of Coherence and developed against the Theory of Coherence will be examined.

Keywords: theory of coherence, coherence, belief, justification

Giriş

Bilginin 'gerekçelendirilmiş (haklılandırılmış) doğru inanç' olarak tanımlanması beraberinde birçok problemi de getirmektedir. Bu problemlerden biri bilgiyi oluşturan üç unsurdan biri olan gerekçelendirme problemidir. Gerekçelendirme ya da haklılandırma, bir kişinin bir şeye inanmasında gerekli olan kanıtsal destek olarak tanımlanmaktadır. Bilginin tanımlanmasında önemli olan gerekçelendirme unsurunun gerekliliği konusunda tartışmalar mevcutken, söz konusu problem, gerekçelendirmenin ne olduğu ve nasıl olması gerektiği konusunda bir uzlaşımın sağlanmamasıdır. Önermesel bir bilgi söz konusu olduğunda ya da herhangi bir önermenin bilgi olarak nitelendirilmesinde, bu şeyin bilgi olduğuna dair bir gerekçemizin olması gereklidir. Fakat gerekçelendirmenin ne olduğu ve nasıl olması gerektiği açık değildir ve buna bağlı olarak birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bir inanç ya da kanaatin gerekçelendirilmesi yeterli midir? Öne sürülen gerekçelendirmenin de bir gerekçeye sahip olması gerekmeyecek midir? Ortaya çıkan ikinci gerekçe de yeni bir gerekçeye, yani üçüncü bir gerekçeye ihtiyaç duy-

mayacak mıdır? Söz konusu gerekçelendirme ile ilgili problem de burada ortaya çıkmaktadır: Sonsuz Gerileme Problemi. Her gerekçenin yeni bir gerekçeyi çağırmasının bir sonu var mıdır? Yoksa sıralanan bu gerekçeler bir noktada son bulmakta mıdır? Bu sorular çerçevesinde, sonsuz gerileme problemine verilen cevaplar kapsamında dört ana kuramın ortaya çıktığı görülmektedir. Sonsuz gerileme problemine sunulan ilk cevap olarak ele alınabilecek kuram, Şüphencilik'tir. Bilindiği üzere, epistemolojide bilginin olanaklılığı söz konusu olduğunda şüphencilik yaklaşımı kesin bir bilgiden söz konusu edilemeyeceği yönündedir. Buna bağlı olarak, sonsuz gerileme problemine yaklaşımları da, henüz bir bilginin kesinliği söz konusu değilken, gerekçelendirmenin irdelenmesinin gereksiz olduğu yönündedir. Sonsuz gerileme argümanına ikinci yaklaşım ise Sonsuzculuk'tur. Bu yaklaşıma göre, gerekçelendirmenin yapısı sonsuzdur ve inanç ya da kanaatler için sıralanan gerekçelerin temel olarak dayandığı bir nokta söz konusu değildir. Bu yaklaşıma bağlı olarak bir inancın gerekçelendirilmesinde sonsuz sayıda gerekçe sunulabilir ve sıralanan bu gerekçelerin dayandığı herhangi bir temel inanç bulunmamaktadır. Üçüncü bir yaklaşım ise, gerekçelendirmenin yapısının sonsuz bir gerileme ile mümkün olamayacağını öne süren ve temel bir noktada durması gerektiğini savunan, Temelcilik teorisidir. Temel inançların bulunduğunu savunan bu yaklaşıma göre, gerekçelendirmenin yapısı bir bina gibi olup, temel olmayan inançların temel inançlara bağlı olduklarını savunulmaktadır. Sonsuz gerileme problemine cevap olarak sunulan son yaklaşım ise, bu makalenin de konusu olan, Bağdaşımcılık Teorisi olup, sonsuz gerileme problemine yaklaşımı, gerekçelendirmenin yapısının bir noktada son bulmadığı yönündedir. Sonsuzculuk teorisinin benimsemiş olduğu sonsuz bir gerileme anlayışından farklı olarak, söz konusu yapının, dairesel olduğunu öne sürmektedir. Dairesel bir yapının benimsenmiş olması ise, inanç sisteminin daha karmaşık, hatta bazı inançların (ya da tamamının) tekrar edilebilir nitelikte olduğunu göstermektedir.

I.

Bağdaşımcılık teorisinin ortaya çıkışı, 1930'lu yıllarda özellikle Moritz Schlick'in Temelcilik ile ilgili görüşlerine karşı çıkan bazı mantıksal pozitivistler tarafından savunulmuştur. Bu isimlerin başında Otto Neurath ve Carl Hempel gelmektedir. Söz konusu Bağdaşımcılık anlayışı bu yıllarda mantıksal tutarlılık ile eşdeğer görülmüş ve bağdaşımcılık, mantıksal tutarlılık olarak da tanımlanmıştır. Daha sonraki dönemlerde ise, teorinin gelişmesi ve savunulması konusunda iki önemli isim karşımıza çıkmaktadır; Laurence Bonjour ve Keith Lehrer. Bağdaşımcılık (Uyumculuk) Teorisi, öncelikle bilginin yapısına dair epistemolojik bir teoridir ve epistemik gerekçelendirmenin sağlanabilmesi için inançlar arasında bağdaşımın gerekli olduğunu savunmaktadır. Teorinin ana düşüncesi herhangi bir inancın gerekçelendirilmesinin, başka bir inanç ile gerçekleştiği yönündedir. Başka bir deyişle, bir inancı gerekçelendiren şey, diğer bir inançtan başka bir şey değildir. Bu görüşe bağlı olarak ortaya dairesel bir yapıda olan bir inanç sistemi ortaya çıkmaktadır ve gerekçe niteliği kazanmış olan yeni inanç, başka bir inancın da gerekçesi durumundadır. İsmi de almış olduğu bağdaşım unsuru ise, bir inanç sistemine

dahil olacak yeni bir inancın, diğer inançlarla bağdaşım içinde olmasının gerekli görülmesidir. Başka bir deyişle yeni bir inancın, bir inanç sistemine kabul edilmesi, diğer inançlarla (bağdaşım) uyum içerisinde olmasına bağlıdır. Ortaya çıkan yeni bir inanç, kişinin inanç sistemi ile uyumlu değil ve çelişkili ise bu inanç kişinin inanç sistemi tarafından doğru kabul edilmez ve kişinin inanç sistemi içerisinde dahil olmaz. Bağdaşımçılık Teorisi, özellikle Temelcilik yaklaşımının sonsuz gerileme probleminin cevap olarak linear bir sistemin benimsenmesine karşı çıkmaktadır ve Temelciliğin bu konuda hataya düştüklerini öne sürmektedirler. Temelcilik yaklaşımına karşı olmalarının nedeni ise, linear sistemde başta duran inançların, yani temel olan inançların kendiliğinden gerekçeli olmasını yadsımaları ve temel inançların da gerekçeleri olmasını gerekli görmeleridir. Bağdaşımçılık ile ilgili belirtilmesi gereken bir başka önemli nokta da bağdaşımın mantıksal tutarlılıktan farklı bir şey olduğudur. Bağdaşımçılık anlayışı, önceki dönemlerde mantıksal tutarlılık olarak tanımlansa da ikisinin farklı şeyler olduğu aşikardır. Mantıksal tutarlılık, mantığın bir kavramı olup, genel bir ifade ile, önermeler arasında bir çelişkinin olmaması durumudur (mantığın dil ile ilişkisi için ayrıca bk. Doğrucan, 2017). Bağdaşım ise inanç ya da önermeler arasındaki bağı temsil etmekte, başka bir deyişle, inançlar arasındaki uyumu ifade etmektedir. Bağdaşımçılığın öne sürmüş olduğu, bir inancın gerekçelendirilmesi için inançlar arasında bir uyumun olması gerektiği görüşünün yanı sıra, söz konusu birbiri ile uyumlu olan inançların, aynı zamanda mantıksal tutarlılık içerisinde olması gerektiği de öne sürülmektedir. Keith Lehrer, “*Theory of Knowledge*” isimli kitabında bağdaşımçılığın ne olduğu ile ilgili şöyle bir açıklama yapmaktadır: “Mantıksal tutarlılığı olan bir sistem ve bu sistemin içinde birbiri ile tutarlı olan inançlar olduğunu varsayalım. Buradaki inançların birbiri ile bağlantılı olmasının yanı sıra birbirlerini destekler niteliktedir” (Lehrer 1990, 90). Yapılan mantıksal tutarlılık ve bağdaşım ayrımının yanı sıra, bir inanç sisteminde bağdaşımın olabilmesi için mantıksal tutarlılığın gerekliliği sorgulanmakla birlikte, bağdaşımın gerçekleşmesi için mantıksal tutarlılığın tek başına yeterli olmadığına dair görüşler de mevcuttur. Mantıksal tutarlılık bağdaşım için gerekli olarak nitelendirilse de, bağdaşımın olmadığı fakat mantıksal tutarlılık içerisinde olan birtakım inançların olduğu öne sürülmektedir. Başka bir deyişle, aralarında herhangi bir bağdaşımın sağlanmadığı, fakat mantıksal tutarlılık içerisinde olan inanç ya da önermeler sıralanabilir. Bu durumda mantıksal tutarlılık ile bağdaşımın aynı şey olarak nitelendirilmesi söz konusu olmayacaktır.

Bağdaşımçılık Teorisinin zaman içerisindeki gelişimine bağlı olarak bu yaklaşımın farklı türleri de ortaya çıkmıştır. Kesin bir ayrımın olmadığı belirtilmekle birlikte, çoğu tür ayrımı linear bağdaşım ve holistik bağdaşım şeklinde yapılmaktadır. Bu iki tür bağdaşımçılık arasındaki ayrımı belirleyen unsur ise, kişinin bir inancının, kişinin inanç sisteminde bulunan diğer tüm inançlara bağlı olup olmasıdır. Holistik (bütüncül) Bağdaşımçılar, bir inancın diğer tüm inançlarla etkileşim içerisinde olduğunu ve bir bütün oluşturduğunu savunurken; Linear Bağdaşımçılar, bu inancın tüm diğer inançlarla bağdaşım içerisinde olmasının gerekli olmadığını savunmaktadır. Bu durumda bağdaşımın olabilmesi için bütünsellik

gerekli değildir. Bağdaşıcılık Teorisi'nin türleri ile ilgili yapılan diğer ayrımlar ise, içselci-dışsalci bağdaşım ve pozitif-negatif bağdaşım şeklindedir. Pozitif-negatif bağdaşım ayrımı, kabul edilen inancın inanç sisteminde bulunan inançlarla bağdaşım içerisinde olup olmaması konusunda yapılan ayrımdır. Bu durumda kabul edilen inanç, inanç sistemi içerisindeki diğer inançlarla bağdaşım içerisinde ise pozitif bir bağdaşım sağlamaktadır. Bunun tersi olarak, yani, kabul edilen inanç sistemdeki diğer inançlarla bağdaşmıyor fakat yine de bu inanç benimseniyor ve inanç sistemi tarafından kabul ediliyorsa, negatif bir bağdaşım söz konusudur. İçselci-Dışsalci bağdaşım ayrımı ise, kişinin bağdaşım içerisinde olan inanç sisteminin farkındalığı konusunda yapılan ayrımdır. Yani kişinin bağdaşım inanç sistemi ile ilgili farkındalığın gerekliliği ile ilgili yapılan ayrımdır.

Bağdaşıcılık Teorisinin önemi, özellikle felsefe tarihince kabul edilen ve temel inançların olduğunu kabul eden Temelcilik anlayışına iyi bir alternatif olarak görülmesidir. Temelcilik Teorisi bilindiği üzere sonsuz gerileme argümanına cevap olarak, sonsuz bir gerilemeyi yadsımaktadır ve temel bir dayanak noktası olduğunu, yani gerekçelendirmenin bir yerde son bulduğunu öne sürmektedir. Başka bir deyişle, temel olan bazı inançlar mevcuttur ve diğer tüm inançlar gerekçelerini bu temel kabul edilen inançlardan almaktadırlar. Buna bağlı olarak gerekçelendirmenin yapısının linear olduğunu da savunmaktadırlar. Felsefe tarihince ağırlıklı olarak bu düşüncenin hakim olduğu düşünüldüğünde, benimsenen Temelcilik Anlayışına karşılık olarak ortaya çıkan Bağdaşıcılık teorisinin önemli olarak nitelendirilmesinin altında yatan sebebin bu olduğu söylenebilir.

Diğer yaklaşım ve teoriler gibi Bağdaşıcılık Teorisi de öne sürmüş oldukları bu görüşler ile eleştirilmiştir. Bu eleştirilerin başında birbirinden bağımsız ve ayrı olan inanç kümeleri ile ilgili sunulan eleştiriler gelmektedir. Birbiri ile alakalı olmayan bazı inançların sistemimizde var oldukları kabul edildiğinde ve bu inançlar arasında mantıksal bir tutarsızlık görülmediğinde, bu inançlar nasıl bağdaşım sağlamaktadır? Bu eleştiriye bağlı olarak, mantıksal tutarlılığın bağdaşım için gerekli olup olmadığı konusunda da eleştiriler yöneltilmektedir. Başka bir eleştiri ise bir inanç sistemi içerisinde bir önermenin hem kendisinin hem de çelişliğinin bulunabilmesi konusunda eleştiriler bulunmaktadır. Bu eleştirilerin dışında, daha genel bir çerçeveden bakılarak, tüm inançların epistemik inanç olarak değerlendirilmesi de yöneltilen eleştiriler arasında yer almaktadır. Bir başka eleştiri ise, inanç sistemi içerisinde yer alan inançlar bağdaşım içerisinde ve birbirine bağlı olduğu varsayıldığında, inanç sisteminde sonradan fark edilen yanlış ya da çelişen bir inancın bulunması (belirlenmesi) sonucu, inanç sisteminin ne olacağı konusunda geliştirilen eleştirilerdir. Genel olarak belirtilen bu eleştiriler çerçevesinde, Bağdaşıcılık Teorisini destekleyen ve Bağdaşıcılık Teorisine karşı sunulan argümanlar ortaya çıkmış ve geliştirilmiştir.

II.

Bağdaşımçılık Teorisini Destekleyen Argümanlar**Olasılık Argümanı**

Olasılık Argümanın ana savunusu, bağdaşımın gerekçelendirme için yeterli olduğu yönündedir. Argümanın ana fikri ise, bağdaşım içerisinde olmayan, farklı bilgi kaynaklarından ulaşılan inançların bağdaşım içerisinde olduğu ve buna bağlı olarak doğruluk derecesini (ya da doğru olma olasılığını) arttırdığı yönündedir. Olasılık argümanını bir süre tartışma konusu olan bir örnek ile açıklamak gerekirse; Ece'nin dün akşam bir partide olduğuna dair bir çıkarıma (sonuca) ulaşıldığını varsayalım. Bu çıkarıma ulaşılmasının sebebi, birçok tanığın onu dün geceki partide görmüş olmasıdır. Tanıkların her birinden bu konuda birer rapor alınmış ve bu raporlara göre Ece'nin partide olduğu onaylanmış, başka bir deyişle gerekçelendirilmiştir. Fakat sunulan raporların birbirinden bağımsız olması, tanıkları güvensiz kılmaktadır. Güvenilmez olarak nitelendirilmesi, farklı bilgi kaynaklarından gelen, aralarında herhangi bir bağın kurulamaması ve bu bilgilerin birbirinden çıkmamasıdır. Farklı kaynaklardan gelen bu bilgilerin birbiri ile herhangi bir bağı bulunmamaktadır fakat bilgiler birbiri ile çelişmemektedir de. Başka bir deyişle, tanıklardan gelen raporların kaynakları farklı olsa da raporlar birbirileri ile çelişmemektedir. Öne sürülen bu argümana göre, elde edilen bilgi (inanç ya da çıkarım) gerekçelidir. Buna bağlı olarak inançlar arasında herhangi bir çelişmenin bulunmaması bu inancı gerekçelendirmektedir. Bu inancın gerekçeli olarak kabul edilmesinin yanı sıra söz konusu inancın doğruluk değerinin (yani doğru olma olasılığı) de arttığı öne sürülmektedir. C.I. Lewis'e göre kaynaklar güvenilir olsa da bu kaynaklar birbirini destekliyor ve kaynaklardan elde edilen bilgiler aynı sonuca ulaştırıyorsa, sonucun doğru olma olasılığı yüksektir. Bu durumda inançların bağdaşması sonucunda bu inançların doğru olma olasılığı artmaktadır ve inançların birbirinden bağımsız olmaları onların gerekçeli olmadıkları anlamına gelmemektedir. Lewis, *An Analysis of Knowledge and Valuation*'da belirtir; "raporların uyumluluğu, neye karar verdiklerinin yüksek olasılığını kanıtlar" (Lewis, 1946, 346). Argümana bağlı olarak inancın (sonucun) doğruluk derecesinin arttırıldığı, inançlar arasında bir bağdaşım olduğu ve gerekçelendirilmiş olduğu öne sürülse de, argümanın yanlış ve eksik olduğu yönünde eleştiriler mevcuttur. Bu eleştirilerin temel sebebi ise, inançlar (verilen örnekte tanıklardan alınan raporlar) arasındaki bağdaşımın nasıl sağlandığı yönünde bir açıklamanın bulunmamasıdır. Bununla birlikte inançların birbirinden bağımsız olması durumunda gerekçelendirmenin nasıl sağlandığı yönünde eleştiriler de bulunmaktadır.

Yalnızca İnançlar Diğer İnançları Gerekçelendirebilir

Anti-Temelci argüman olarak da adlandırılan bu argümanın çıkış noktası Wilfrid Selars ve Donald Davidson'un çalışmalarıdır. Argümanın ana savunusu, bir inancın gerekçelendirilmesinin yalnızca başka bir inanç tarafından gerçekleştirilebileceği görüşüdür. Donald Davidson'ın sözleriyle ifade etmek gerekirse; "Bir inancın nedeni, başka bir inançtan başka bir şey olamaz" (Davidson 1986, 126). Ar-

gümanın ana fikri, gerekçelendirme için bağdaşımın gerekli olduğu düşüncesidir. Argümanın öne sürülmesindeki temel düşünce ise, kaynağını dış dünyadan alan ve deneyimle elde edilen inançların bağdaşım ve gerekçelendirme için oluşturduğu sorundur. Bilgi kaynakları arasında önemli bir yere sahip olan dış dünya ve deneyim, Bağdaşıcılık Teorisinin inançların yalnızca inançlar ile gerekçelendirilmesi gerektiği düşüncesi ile dışarıda bırakılmaktadır. Bu tür inançların algısal birer durum olmaları, inançlar ile herhangi bir bağlarının olmadıklarını göstermektedir. Deneyim ve dış dünyadan kaynağını alan inançlar algısaldır ve bu tür inançların gerekçelendirilmesi başka inançlara bağlı değildir. Argümana çözüm olarak, Bağdaşım Teorisini savunan bazı teorisyenler, algısal olan durumların önermesel inanç olup olmamasına bağlı olarak gerekçelendirildiklerini öne sürmektedirler. Başka bir deyişle, algısal durumların önermesel nitelikte olması durumunda bu tür inançların gerekçelendirildiklerini savunmaktadırlar. Yine bu savunuya göre, objeler ve önermeler arasında nasıl bir mantıksal bağlantı var ise, dış dünya ile algı arasında da aynı mantıksal bağlantının söz konusu olması durumunda bu tür inançlar gerekçelidirler. Öne sürülen bu cevaptan farklı olarak, Donald Davidson ise, algısal durumların gerekçelendirilmesinin gerekli olmadığını öne sürmektedir. (Donald Davidson'un savunulamaz bulduğu şey, dünya ile inançlarımız arasındaki bağlantının gerekçeliliği sağlayabileceği fikridir. Daha ayrıntılı inceleme için Aslan, 1995: 97-126) Argümanın hedefi olan Temelciler ise, argümana birden fazla eleştiri niteliğinde cevap sunmuşlardır. Bu cevaplardan ilki, algısal durumların önermesel olmadıkları varsayıldığında, algısal durumların nasıl bir mantıksal bağlantıya sahip olacağı ve söz konusu mantıksal bağlantının ne olduğuna dair bir açıklamanın bulunmadığı yönündedir. Bu cevap daha da ilerletilip, neden gerekçelendirmenin gerekli olduğunun anlaşılmadığı savunulmuştur. Başka bir eleştiri ise, algısal durumların önermesel olduğu varsayıldığında, inanç sahibi olan kişinin, inanç ve bağlantının farkında olması gerektiği savunulmaktadır. Bu eleştirilerin yanı sıra, Bağdaşıcılık Teorisinin, farkındalık ve gerekçelendirme unsurlarını birleştirdiklerine dair bir eleştiri de yöneltmiştir.

Arkaplan (Background) İnançlarının Gerekçeliliği

Bağdaşıcılığın savunduğu bu argüman, “yalnızca inançlar diğer inançları gerekçelendirebilir” argümanında da söz konusu olan dış dünya ile ilgili inançların gerekçelendirilmesi ile ilgilidir. Kaynağını dış dünyadan alan inançların gerekçelendirilmesi söz konusu olduğunda, kişinin bir objeyi görmesi, duyması ya da dokunması bu inançların gerekçelendirebilmesi için yeterli midir? Bu soruya daha genel bir kapsamdan yaklaşılsa; gerçekliği yalnızca duyu-algı ile sınırlandırılabilir mi mümkün müdür? (Gerçekçilik ile ilgili daha ayrıntılı inceleme için, Aslan, 1993) Gerçekliğin duyu ve algı ile sınırlandırılmaması söz konusu olduğunda, dış dünyanın yanıltıcı olduğu düşüncesini de getirmektedir. Bu düşünceye göre, dış dünya ile ilgili yanılıyor olabiliriz ve gerçeklik olarak nitelendirilen dış dünya gerçek olmayabilir. Dış dünya, algı ve gerçeklik gibi konular söz konusu olduğunda görülmektedir ki sorun daha da karmaşık bir hal almaktadır. Fakat Bağdaşım Teorisyenler, kaynağını dışarıdan alan inançlar sorunu karşısında, ön-

celikle birtakım sıradan inançlara başvurulduğuna, ardından da kabul edilmesi gereken birtakım varsayımların olduğunu öne sürmektedirler. Bu durumda söz konusu olan kaynağını dış dünyadan alan inançlar, birtakım arkaplan inançlar ile destekleniyorsa gerekçelidir. Bir örnek ile açıklamak gerekirse, önümüzde duran bir masanın üzerinde kırmızı bir elmanın olduğunu varsayalım. Argümana göre, masanın üzerinde kırmızı bir elma olduğuna dair ortaya çıkan inancın gerekçesi, bu inancı destekleyen arkaplan inançların bulunmasıdır. Bu arkaplan inançlar ise şu şekilde sıralanabilir: gözlerin doğru (düzgün olarak) görmesi, ışıklandırmanın normal olması ile kırmızı görünmesi, şekil olarak yuvarlak olması vb. Sıralanan bu arkaplan inançlar dış etkenlere bağlı olarak gelişmektedir ve söz edilen bu arkaplan inançlar algısal kaynaklı inançları gerekçelendirmektedir. Argüman incelendiğinde, inançların birtakım arkaplan inançlarla desteklenmesinin gerekliliği ile gerçekte bir inancın beraberinde başka inançları da getirdiği sonucuna varılmaktadır. Argümana yöneltilen eleştirilerin başında daha önce de bahsedilen “farkındalık” unsuru gelmektedir. Geliştirilen eleştirilerde söz konusu olan farkındalık durumu için “bir çocuğun farkındalığı” örneği öne sürülmektedir. Öne sürülen bu örnekte çocuk için arkaplan inançlar gerekçeli olarak nitelendirilemezken, yine de çocuk için masada duran kırmızı bir elma olduğu inancının (çocuk için) gerekçeli olabileceği gösterilmeye çalışılmaktadır. Öne sürülen bu eleştiri bizi şöyle bir sonuca ulaştırmaktadır: arkaplan inançlardan yeni bir inanç ortaya çıkmaz ve bir inanç beraberinde arkaplan inançları getirmez. Başka bir deyişle, bir inancın beraberinde birtakım inanç ya da kabulleri getirmesi gerekli değildir ve kabul edilemezdir. Söz konusu eleştiri daha da geliştirilip, bir inancın beraberinde getirdiği ve burada arkaplan olarak adlandırılan bu inançların karşılığusal bir bağlantı oluşturdukları da iddia edilmektedir. Buna bağlı olarak da karşılığusal bir bağlantının gerekli olmadığı da iddia edilmektedir.

Meta-Inançların (*Meta-Beliefs*) Gerekliliği

Argümanın çıkış noktası, daha önce de belirtilen kaynağını dış dünyadan alan inançların gerekçelendirilmesine dayanmaktadır. Meta-inançlar argümanı, Laurence Bonjour tarafından öne sürülmüştür ve bu argümanı öne sürmesindeki temel amacı, temel inançların olmadığını göstermektir. Argümanı açıklamak için Arkaplan inançlar argümanında da ele alınan ‘masada duran kırmızı bir elma’ örneğini tekrar ele alalım. Bağdaşıcılığın öne sürmüştüğü ‘bir inancın gerekçesinin başka bir inançtan başka bir şey olamayacağı’ savunusuna göre, masada bir elma olduğuna dair inancın gerekçeli olabilmesi için bu inanca gerekçe olarak gösterilebilecek bir yeni bir inanca gerek duyulmaktadır. Her inancın başka bir inanç ile gerekçelendirilmesi gerektiği savunusuna göre, masada duran elma inancına gerekçe olarak gösterilen yeni inancın da gerekçeli olması gerekmektedir. Görülmektedir ki ortaya çıkan her gerekçe görevini yerine getiren inancın da yeni bir gerekçeye, dolayısıyla bir inanca gerek duymaktadır. Laurence Bonjour tam olarak bu durumda, yani masada duran elma gibi bir inancın gerekçelendirilmesini destekleyen inançların “meta-inançlar” olduğunu öne sürmektedir. Başka bir deyişle, kaynağını dış dünyadan alan inançların gerekçelendirilmesini destekleyen meta-i-

nançlar bulunmaktadır ve bu inançlar ile gerekçelendirilmektedirler. Buna bağlı olarak, Laurence Bonjour, sonsuz yapıda olan inançları benimseyerek, Temelcilerin öne sürdüğü temel inançların olduğu savunusunu bu argüman yoluyla çürütmeye çalışmaktadır. Temelcilerin bu argümana cevap olarak yaklaşımları, meta-inançların gerekliliğini sorgulamak yönünde olmuştur ve meta-inançların gerekli olmadığına dair üç savunuyu öne sürmüşlerdir. İlk savunuda iç gözleme dayalı olan acı içinde olmak deneyimi öne sürülmektedir. Temelcilere göre, iç gözleme dayalı olan bu deneyim, gerekçelendirme görevini gören bir inanca ihtiyacı olmayacaktır çünkü hissedilen deneyimde bir gerekçeye ihtiyaç duyulmaz. Bu duruma bağlı olarak, iç gözleme dayalı bir inanç söz konusu olduğunda meta-inançların gereksiz olduğu savunulmuştur. İkinci bir savunuyu, farkındalık yönünde gelişmektedir ve hayvanlar ile çocukların farkındalığa sahip olmamasına bağlı olarak tekrar meta-inançların gereksizliği gösterilmeye çalışılmıştır. Üçüncü ve son savunuyu ise, a priori olarak ulaşılan inançların meta-inançlara gerek duymadığı yönündedir. Bu eleştirilerin yanı sıra, Bağdaşımçıların Temelciler tarafından eleştirildikleri bu argümanın aslında bağdaşıcılığı desteklemediği de öne sürülmüştür. Hatta meta-inançların temel inançlarla aynı işlevi gördükleri ve aralarında bir farkın olmadığını öne sürmekte, benimsenen bağdaşıcılık görüşleri yerine, Sonsuzculuğu da savunduklarını iddia edilmektedir.

Bağdaşım Teorisine Karşı Argümanlar

Girdi (Input) ve İzolasyon Argümanı

Argümanın ana savunusu, bağdaşım içerisinde olan ancak gerekçeli olmayan inançların da bir arada bulunabileceği düşüncesine bağlı olarak, 'bağdaşım gerekçelendirme için yeterli değil'dir. Argümanın Bağdaşıcılığı eleştirdiği nokta ise, kaynağını dış dünyadan alan inançların durumudur. Bağdaşıcılığın yalnızca inançları gerekçelendirme için öne sürmesi ile algısal durumları ve deneyimleri dışarda bırakmış gibi gözükmektedir. Bilgi için deneyim ve algının önemli birer unsur olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Bağdaşımçı yaklaşımın büyük bir eksiklik hatta hata içinde olduğu düşünülmektedir. Dış dünya ile ilgili inançlar söz konusu olduğunda, dış dünyanın realite olarak kabul edilip edilemeyeceği başka bir tartışma konusu iken, dış dünyadan gelen inançların da gerekçeleri olması gereklidir ve bu argümana göre bağdaşım gerekçelendirme için yeterli olmayacaktır. Deneyim ve algının dahil olmadığı bir inanç sisteminden bahsedilebilir mi? Bahsedilirse bu inanç sisteminin güvenilirliği hakkında ne söylenebilir? Burada bağdaşıcılığın eleştirildiği durum, inanç sisteminde deneyim ve algıya ana bir rol vermemesidir. Bağdaşımçı Teorisyenler, bu argümana karşılık olarak çeşitli cevaplar geliştirmişlerdir. Yeterlik Bağdaşıcılığı savunan Laurence Bonjour'un bu argümana cevabı şu şekilde gelişmektedir: Bonjour, kendiliğinden bilişsel olarak gelişen inançları tanımlar ve bunlar, çıkarımsal olmayan, istemsiz olarak ortaya çıkan inançlardır. Bu inançların altkümümesi, birisinin inanç sistemindeki başka iki inanca başvurarak gerekçelendirilebilir, bu birinci seviye inançların inancı, spontane olarak meydana gelir ve spontane inançların (*cognitively spontaneous*) belli bir

türü olarak doğruymuş gibi olur. BonJour'a göre, kendiliğinden gelişen (spontane) inançların bu şekilde çağırılması, inançların gerekçelendirilmesi, deneyimin nasıl farklılık yarattığını göstermektedir ve deneyimler bunu inançlarımızın altkümemesinin yansıtılması yoluyla yapmaktadır (BonJour 1985, 117). Spontane gelişen inançlar, alternatif inanç sistemleri ile aynı sayıda ve aynı yapıdadır. Bonjour, ayrıca, gözlem gereksiniminden de bahsetmektedir. Gözlem gereksinimi, doğru olasılığı yüksek ve spontane inanç ile ilişkili bir inancın olması gerektiği ile ilgilidir. Argümana yönelik ikinci bir cevap ise Keith Lehrer'den gelmektedir ve bir insanın inanç sisteminin, aynı zamanda hangi koşullar altında güvenilir inançların oluşturulduğuna dair inançlar da barındırdığını belirtmektedir (Lehrer 1990, 113-114). Bu durumda duyu algısı hangi koşullarda güvenilirdir gibi bir sistem ortaya çıkmaktadır ve bu inancın doğru olup olmaması üzerinde durulmaktadır. İnanç yanlışı olması durumunda, inanç gerekçeli olma durumuna ilerleyememektedir. Alternatif olarak başka bir cevap ise, algılamının da inanç olma görüşüdür. Başka bir deyişle, algının en sonunda inanca dönüştüğü yorumudur. Algının inanca dönüşmesi, algılanan her şeyin bir inanç olarak kabul edilmesi durumunda, gerekçeli birer inanç da oldukları öne sürülmektedir.

Alternatif Bağdaşım Sistemleri

Girdi ve İzolasyon Argümanının devamı niteliğinde olan Alternatif Bağdaşım Sistemleri Argümanının da ana savunusu; 'bağdaşım gerekçelendirme için yeterli değil'dir. Argümanın ana fikri ise, bir arada bulunan fakat aralarında herhangi bir bağ ya da uyuma bulunmayan inançların da bir arada bulunması sonucu, gerekçelendirme için bağdaşımın yeterli görülmemesidir. Bu durumdaki inançların, aralarında bir bağ bulunmaması sebebiyle gerekçeli olmadığı gözükse de, alt kümelerden oluşan, alternatif bağdaşım inanç sistemleri öne sürülmektedir. Argümanda ortaya çıkan ve altkümelerden oluşan bir inanç sisteminin gerekliliğini sorgulanmaktadır. Birden fazla inanç sisteminin öne sürülmesi, beraberinde doğruluk ve güvenilirlik problemlerini de getirmektedir. Ele alınan herhangi bir inancın, hangi sistemde bulunduğu, ortaya çıkan bağdaşım sistemlerinde ortaya çıkan sonuç (ya da inanç) aynı ise bağdaşım sistemlerinin durumları ne olacaktır? Bunun yanı sıra hangi bağdaşım sistemi doğru olarak nitelendirilecektir? Birden fazla inanç sisteminin savunulması beraberinde birçok sorunu da getirdiği düşünülmektedir. Argümanın Girdi ve İzolasyon argümanının devamı niteliğine sahip olması sebebiyle, BonJour'un spontane inançlar görüşü cevap olarak öne sürülmektedir. Bu durumda ortaya çıkan alternatif bağdaşım sistemlerinin aynı yapı ve sayıya sahip olmasının sorunu ortadan kaldırdığı düşünülmektedir. Eşit sayı ve yapıya sahip olan inanç sistemlerin olması, sistemler arasında oluşabilecek güvenilirlik ve doğruluk unsurunu ortadan kaldırmaktadır.

Fizibilite Argümanı

Fizibilite argümanı, daha önce bahsedilen iki argümandan farklı olarak, bağdaşımın gerekçelendirme için gerekli görülmesine karşı gelmektedir ve argümanın ana savunusu 'bağdaşım gerekçelendirme için gerekli değil'dir. Daha önce de belir-

tildiği üzere Bağdaşım Teorisi için mantıksal tutarlılık önemli bir rol oynamaktadır ve bağdaşımın olabilmesi için öncelikle inançların kendi aralarında mantıksal tutarlılık göstermesi gereklidir. Birbiri ile uyuşmayan inançlar ile ilgili daha önceki argümanlarda da belirtildiği üzere, alternatif bağdaşım sistemleri öne sürülmüştür. Argümanın ana fikri, alternatif bağdaşım sistemlerdeki inançların tutarlı olup olmadıklarına kontrol etmektir. Christopher Cherniak'ın *Computational Complexity and the Universal Acceptance of Logic* adlı çalışmasında, 138 inançtan oluşan bir sistemin tutarlılığını ölçmek için bir doğruluk çizelgesi düşünülmektedir. Bu sistemin mantıksal tutarlılığı kontrol edilmek istendiğinde, protonun içinden ışının geçme süresi kadar, doğruluk tablosunun her bir sırasını aynı süre içerisinde kontrol edebilecek kadar hızlı olsaydı, yine de tüm çizelgeyi incelemek 20 milyar yıldan fazla süreceğini öne sürmektedir. Sonuç olarak 138 inanç, bir inanç sistemi için çok fazla olduğundan, insanın uygulayabileceği şekilde kontrol edilemezdir. Bağdaşımın inançlar arasında en azından mantıksal tutarlılık gerektirdiği düşünüldüğünde, söz konusu inançlar arasındaki mantıksal tutarlılık ölçülemiyor ve gösterilemiyorsa, bu inanç sisteminin doğruluğundan söz etmek mümkün olabilir mi? Mantıksal tutarlılığın inanç sistemleri içinde kanıtlanamıyor oluşu ile bağdaşımın gerekçelendirme için gerekli olduğu düşüncesi sarsılmaktadır. Fakat doğruluk faktörünün farklı bir boyut olduğu düşünüldüğünde eleştirinin haklı olduğu düşünülemez. Laurence Bonjour ve Keith Lehrer'in de bu eleştiriye cevapları bu yönde gelişmiş ve bu durumda doğruluğunu göstermenin, başka bir deyişle, doğrulamanın gerekli olmadığını öne sürmüşlerdir. Fakat bilginin gerekçelendirilmiş doğru inanç olarak tanımlanması, bağdaşımın inançların doğruluğunu da destekler nitelikte olması gerektiğine dair bir düşünceyi de beraberinde getirmektedir. Bağdaşıcılık Teorisinin gerekçelendirme için öne sürdüğü bağdaşımın gerekliliği, bilginin doğruluk faktörü ile ilişkisi ise farklı bir boyut olarak karşımıza çıkmaktadır.

Önsöz Paradoksu Argümanı

Bu argümanın da ana savunusu, 'bağdaşımın gerekçelendirme için gerekli değil'dir. Argümanın ana fikri ise, bir inanç sistemi içerisinde yer alan inançlardan herhangi birinin hatalı olması durumunda inanç sisteminin nasıl etkileneceğidir. Başka bir deyişle, mantıksal tutarlılık içerisinde olmayan fakat bağdaşım içerisinde olan inançların da bir arada bulunabileceği eleştirilmektedir. Fizibilite argümanında da söz konusu olan bağdaşımın en azından mantıksal tutarlılık gerektirdiği düşüncesi de eleştirilerek bağdaşımın gerekçelendirme için gerekli olmadığı öne sürülmektedir. Argüman şu şekilde ilerlemektedir: Bir tarihçinin yazmış olduğu bir tarih kitabı olduğunu varsayalım. Tarihçinin kitap içerisinde yer alan inançları tarihçi için gerekçelidir. Bunun yanı sıra, Tarihçi hata yapabileceğinin de farkındadır. Tarihçinin bu farkındalığı, "Tarihçiler de hata yapabilir" gibi gerekçeli bir inanca bağlı olarak gelişmektedir. Söz konusu "Tarihçiler de hata yapabilir" gerekçeli inancının da yine beraberinde getirdiği bir inanç oluşmaktadır ve bu inanca göre, "kitabındaki inançlardan en az bir tanesi hatalıdır". Tarihçinin kitabındaki inançlardan en az bir tanesinin hatalı olduğu varsayıldığında, tarihçinin inanç-

ları gerekçelendirilmiş olsa da tarihçinin en az bir inancı vardır ki bu inanç diğer inançlar ile tutarsızdır. Gerekçelendirilmiş bir inanç sisteminin en az bir hatalı inancı barındırabiliyor olması, bağdaşımın sağlandığı fakat mantıksal tutarlılığın sağlanmadığı bir durumu ortaya koymaktadır. Argüman bağdaşımın gerekçelendirme için gerekli olmadığını göstermekle birlikte, aynı zamanda mantıksal tutarlılığın da yeterli bir etken olmadığını öne sürmektedir. Başka bir deyişle, bağdaşım ile bir arada bulunan inançların mantıksal tutarlılık göstermek zorunda olmadığı vurgulanmaktadır. Önsöz paradoksu argümanı epistemologlar arasında tartışmaya neden olmuştur ve John Pollock “*The Paradox of the Preface*” adlı çalışmasında bir dizi inancın hem gerekçeli hem de tutarsız olamayacağını öne sürmektedir. Örnek olarak gösterilebilir ki, Frege aksiyomların tutarlı olduklarını öne sürerken, Russell aksiyomların tutarsız olduklarını ele almaktadır. Yani kişinin gerekçesi ya da inançları da bu durumda etkilidir. Bonjour’un bu duruma olan cevabı ise, hem Russell’in hem de Frege’nin inançlarının gerekçeli oldukları yönündedir.

Karşıörnekler Argümanı

Sunulan Bağdaşımçılık Teorisine karşı geliştirilen argümanların yanı sıra, Bağdaşımçılık Teorisini doğrudan eleştiren örnekler de bulunmaktadır. Özellikle iç gözlemsel inançların ele alındığı bu örneklerde görülen en büyük sorun bu tür inançların empirik olarak değerlendirilmesidir. İç gözleme dayalı herhangi bir inancı ele aldığımızda, bu inancın kişisel bir inanç olması, hatta kendi deneyimimize bağlı olmasından dolayı, kaynağını ya da gerekçesini başka bir yerden sağlayamamaktadır. Bir örnek ile açıklamak gerekirse, bir kişinin ağrı içerisinde olması ele alınabilir. Bir kişi için gerekçeli olan bu inanç, gerekçesini herhangi bir kaynaktan almamakta, yine inanç başka bir inançtan türememiştir ve bu inanca ulaşmak için herhangi bir öncül (ya da öncüller) bulunmamaktadır. İç gözleme dayalı inançların durumlarının karmaşık olması bir yana, bu inançların aynı zamanda empirik olarak gerekçelendirilmiş sayılması, sorunun daha da karmaşık bir hal almasına sebep olmaktadır. İç gözleme dayalı inançların yaratmış olduğu bu soruna karşılık Keith Lehrer’in cevabı, arka plan inançların iç gözlemsel inançlarla bağdaşım içerisinde olduğu yönündedir. Arka plan inançlar, gözleme dayalı inançların gerekçelendirilmesi için öne sürülen bağdaşımı destekleyen argümanlar arasında olup, arka plan inançların desteği ile iç gözleme dayalı inançların bağdaşım içerisinde olması ile empirik olarak gerekçelendirildikleri öne sürülmektedir.

Sonuç

Makalede epistemik bir gerekçelendirme problemi olan ve Sonsuz Gerileme Argümanına cevap olarak sunulan Bağdaşımcılık Teorisi incelenmiştir. Diğer önerilen teorilerden farklı olarak, sonu olmayan ve dairesel bir gerekçelendirme yapısını benimseyerek, gerekçelendirme için bağdaşımın gerekli ve yeterli olduğu savunulmaktadır. Özellikle Temelcilik Teorisinin benimsemiş olduğu temel inançların olduğu görüşüne karşı çıkmış ve bu yaklaşımın hatalı olduğu öne sürülmüştür. Teorinin desteklenmesine dair öne sürülen argümanların yanı sıra, karşı olan argümanlar da sunulmuş olup, Bağdaşımcılığa karşı eleştirilerin özellikle kaynağını dış dünyadan alan inançlar (örneğin deneyim ve algı) ve mantıksal tutarlılık konularında olduğu görülmektedir. Eleştirilere yöneltilen cevapların, argümanları çözdüğü ya da ortadan kaldırdığı şüpheli olsa da, Temelcilik anlayışının benimsemiş olduğu sonlu ve linear yapıdaki bir gerekçelendirme yapısı ile karşılaştırıldığında, Temelcilik Teorisine karşı iyi bir alternatif olarak görülmektedir.

Kaynakça

- ASLAN, Hasan, (1993), "Gerçekçilik Biçimleri", **Felsefe Kongresi**, Ankara.
- ASLAN, Hasan, (1995), **The Realism-Antirealism Debate İn Contemporary Philosophy and Its Practical Implications**. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- BONJOUR, Laurence, (1985), **The Structure of Empirical Knowledge**, USA: Harvard University Press.
- BONJOUR, Laurence, (2009), **Epistemology- Classic Problems and Contemporary Responses**, United Kingdom: Rowman & Littlefield Publishers.
- CHERNIAK, Christopher, (1984), "Computational Complexity and the Universal Acceptance of Logic", **Journal of Philosophy**, 81/12: 739-758.
- DAVIDSON, Donald, (1986), "A Coherence Theory of Truth and Knowledge", E, LePore, (Ed.), **Truth and Interpretation: Perspectives on the Philosophy of Donald Davidson**, New York: Blackwell, 307-319.
- DOĞRUCAN, M. Fatih, (2017), "Düşüncenin Seyri: Mantıktan Dile, Felsefeden Edebiyata", **Mediterranean Journal of Humanities – (MJH)**, VII/1, 177-183.
- LEHRER, Keith, (1990), **Theory Of Knowledge**, USA: Westview Press.
- LEMOS, Noah, (2007), **An Introduction to the Theory of Knowledge**, Cambridge: Cambridge University Press.
- LEWIS, C. Irving, (1946), **An Analysis of Knowledge and Valuation**, USA: The Open Court Publishing Company.
- MURPHY, Peter, "Coherentism in Epistemology", (20.09.2017), <http://www.iep.utm.edu/coherent/>.
- POLLOCK, John, (1986), "The Paradox of The Preface", **Philosophy of Science**, 53: 246-258.

